

מראי מקומות- סנהדרין צ"ד

- (א) ואיהו לאו נביא- כ' המהרש"א דלכאו' כוונת הגמ' לומר דדניאל לא הי' נביא כלל, והמראות שראה, היינו ברוח הקודש ולא נבואה, ולכן הי' ספר דניאל בכתובים ולא בנביאים. אלא שהעיר, דא"כ, אולי כמו שהוא הי' גדול מחגי וכו' אע"ג שלא הי' נביא, אולי גם נחמי' הי' גדול מהם, וגם ממנו. אלא שתי' לזה דכיון דלא מצינו דבר שהי' נחמי' גדול מהם, אמרי' דמסתמא הם היו גדולים. אולם שוב כ' דמבואר ברש"י במגילה (ג.) דדניאל אכן הי' נביא, רק שלא נשתלח לכלל ישראל על שום שליחות. אבל העיר דא"כ, בפשיטות הי' יכול לומר, דכולם היו גדולים מנחמי', שהם היו נביאים, והוא לא הי' נביא.
- (ב) חזקי', שעשית לו כל הנסים הללו ולא אמר שירה לפניך, וכו'- ע' בשיר השירים רבה (פרשה ד', י"ט), שהביא דישע' בא לחזקי' ואמר לו לומר שירה, והשיב לו חזקי', או דתורה שאני עוסק בה מכפרת על השירה, ולחד מ"ד, אמר חזקי' דניסיו וגבורותיו של הקב"ה כבר נודע מסוף העולם ועד סופו, ולמה צריכין לומר שירה.
- (ג) חזקי'... ולא אמר שירה, תעשהו משיח- הק' הפתח עינים, ומה בכך שלא אמר שירה, וכי משום הכי נחרב ב' בתי מקדש, ונגרם לנו כל הצרות של הגלות. וביאר ע"פ מה דא"ב בזהר, דבשירת הים נמחלו עונותיהם של ישראל. וא"כ, אפשר לומר דכוונת הגמ' הוא, דחזקי' מצד עצמו הי' מתוקן ונכון להיות משיח. אך בישראל הי' כמה חטאות הצבור והיחיד שהיו מעכבין גאולת ישראל. וא"כ, אם חזקי' הי' אומר שירה, והי' משתף ישראל עמו, והיו נמחלין עונותיהם, אז היתה שעת הכושר להביא משיח, בהיות חזקיה נכון ומתוקן, אבל כיון שלא אמר שירה, עונות ישראל עכבו הגאולה. ולכן כתי' "ס" סתומה באמצע תיבת למשרה, לרמוז דמשיח שהי"ל לבוא באמצע הזמן, נסתם.
- (ד) פתחה הארץ ואמרה לפניו, וכו'- פי' המהרש"א, דהיינו הארץ הידועה, שהיא א"י, דכל זמן שכלל ישראל בגלות, גם הארץ היא באבלות בכמה ענינים, הארץ תרצה את שבתותיה, וכו', ולכן אמרה הארץ שירה תחת חזקי', כדי שלא תחרב, ויחזרו העשרת השבטים, וכמה מצוות התלויות הארץ.
- (ה) אני אומרת שירה לפניך תחת צדיק זה- הק' התורת חיים, מה שייך לומר כן, וכי אפשר לאדם לומר לחבירו, לא תקרא שמע ותתפלל, ואני אתפלל תחתך. וע"ש שביאר ע"פ הא דמצינו דהיכא שא' מחוייב להודות, ואחר בא ומברך, והוא אומר אמן, שהוא ג"כ יוצא חיובו להודות. וא"כ, י"ל דזה הי' טענת הארץ, שהיא תאמר שירה, ושוב חזקי' וסיעתו יאמרו אמן, וממילא יהיו יוצאים דין שירה שלהם. ובזה ביאר לשון הגמ' בהמשך, דלא אמרו שירה עד שפתחה הארץ, דמשמע דכשפתחה הארץ, אמרו שירה, וזהו כנ"ל, דע"י דאמרו אמן על שירת הארץ, שפיר אמרו שירה.
- (ו) שומר מה מלילה, שומר מה מליל- פי' המהרש"א, דכפילות הענין הוא משום השני גליות, גלות בבל וגלות שער (אדום). ומה שנקט קורא שער טפי, היינו משום שממנו יהיו נגאלים אחר אריכות הגלות. ובתורת חיים פי' דשאלה הראשונה היתה מה אמר מן הגלות שהוא כלילה, ושאלה שני' היתה למה הוי גלות השני' כ"כ ארוכה, וגלות ראשונה לא הי' ארוך כ"כ, ע' שנה, כגמטריא "ליל". וע"ז השיב אתא בקר וגם לילה, דהיינו, דגאולה ראשונה לא היתה גאולה גמורה.
- (ז) גנאי הוא למשה וס' ריבוא, שלא אמרו ברוך עד שבא יתרו ואמר ברוך ד'- כ' המהרש"א דמצינו הרבה מקראות שאמרו ברוך ד' מקודם לכן, אלא הטענה היתה דעל נס עצמם לא מצינו דכלל ישראל אמרו ברוך עד שבא יתרו.

בעצמו, שלא הי' נתבייש כ"כ. אבל סנחריב, שחירף ע"י שליח, שהוא בזיון טפי, גם נפרע ממנו ע"י שליח, באופן ביוש טפי. אולם ע' במהרש"א שכ' דפי' רש"י דחוק קצת, דמה שייך ביוש וביזוי ע"י פורענות ששלח הקב"ה. ולכן הוא פי' להיפוך, דהשולח שליח לחרף לא עשה עוולה כ"כ כמי שחירף בעצמו, ולכן מי שחירף בעצמו נענש מהקב"ה בעצמו, דהיינו במלוא רוגזו.

(ב) וינער ד' את מצרים בתוך הים- כ' המהרש"א, דאף דאפשר לפרש דקרא קאמר ע"י שליח, ורק מתייחסים המעשה אליו, מ"מ היכא דאפשר לפרש כפשוטו, דהשם בעצמו עשה המעשים, לא אמרי' שהי' ע"י שליח. ומה דמייטי קרא דוינער, ולא קרא דועברתי בארץ מצרים, דדרשי' בעצמי, היינו משום דכאן בפרעה גופי' קא משתעי, שהוא הי' מחרף בעצמו, וקרא זה מיירי במכת בכורות, ופרעה לא נענש במכת בכורות. אבל בקריעת ים סוף נענש, ולכן שפיר מביאים קרא דקריעת ים סוף. ומה שלא פי' רש"י על התורה שעשה הקב"ה בעצמו עד שדרש "אני ד'", אני ולא אחר, היינו משום דרש"י לא פי' אלא מה שמוכרח לפרש הפסוק, וכיון דבכל פסוקים אלו שייך לומר דנעשה ע"י שליח, אע"פ דאמרי' דבפשטות נעשה ע"י הקב"ה בעצמו, מ"מ לא ראה רש"י ההכרח לפרש עד שכת' אני ד'. וע"ע בתורת חיים עוד טעמים למה הגמ' הביא הקרא דקריעת ים סוף ולא של מכת בכורות.

(ג) אלא מ"ט איעניש- הק' היד דוד, הא לעיל אמרי' דנענש משום שחירף להקב"ה. וכ' דאולי דקאי על אנשים שהיו עמו, מ"ט נענשו, הרי הם לא חרפו. ולכן קאמר דנענשו משום שלא הי' להם להלחם על ירושלים.

(ד) מאי אחר, אמר רבינא לאחר שקפץ וכו'- פי' המהרש"א, דאילו הגיד הדברים לחזקיהו, הוה אמר לא בעתותי' בעינא, ואז לא יהיו הדברים אמת, דרצון יראיו יעשה, ולכן לאחר שנשבע, לא הגיד לחזקיהו. ומה שנשבע, פי' המהרש"א והיינו משום דדור של חזקיהו היו זוכים לעשות להם נס כמו דורו של קריעת ים סוף, וגם זה הי' כדי לרבות מופת ד'.

(ח) גנאי הוא למשה וס' ריבוא, וכו'- הק' התורה חיים (ד"ה אני), מה לי שלא אמרו ברוך ד', הרי אמרו שירה על הים, ומה גרע שירה מברוך. וביאר דהא קי"ל דכל מי שנעשה לו נס צריך להודות. ואם הוא נס של רבים, צריכים ג"כ לומר שירה. אבל אפי' אם אמרו שירה, אי"ז פוטרם מלהודות, וכמו שמצינו בשירת דבורה, דכת' שם בהתנדב עם ברכו ד', אלמא דעם השירה צריך גם לשון ברכה, וזה הי' הגנאי דהכא.

(ט) שהעביר חרב חדה על בשרו- פרש"י, שמל את עצמו ונתגייר. והק' המהרש"א, הרי יתרו ממדין הי', ומדין מבני קטורה, ובני קטורה חייבים במילה, וא"כ למה לא הי' יתרו מהול אף מעיקרא. ותי' דעכצ"ל דגמרן מיירי בפריעה, דהיינו שהעביר חרב חדה על בשרו להעביר הציצין המעכבין את הפריעה, שהרי אברהם אבינו לא הי' נצטוה בפריעה. והעץ יוסף כ' דאף דיתרו הי' שר במדין, מ"מ מאומה אחרת היתה, ולא מבני קטורה, שהרי גם מצינו דמעיקרא הי' שר במצרים, וכדאי' בסוטה (יא.) דג' הי' באותה עצה, ויתרו הי' שם.

(י) תחת כבודו ממש, כשריפת בני אהרן- כ' הבאר שבע, דודאי אין שריפת נשמה של בני אהרן דמיא לשריפת נשמה של חיל סנחריב חלילה, דאילו שריפת נשמה של בני אהרן, אין פירושו שנשרפה נשמתם ממש, שהרי נקראו קרובים להקב"ה, אלא פירושו שנפרדה נפשם מגופם. ואילו שריפת חיל סנחריב, פירושו כפשוטו, שנשרפה נשמתם ממש. וע"ע ברש"י בשבת (סוף ק"ג:), דלפי גירסתו בהמח', לא נח' כלל במיתת חיל סנחריב, דכ"ע מודו דגופן ג"כ נשרף, וכל המח' הוא בביאור תיבת "תחת", דאם תחת היינו כפשוטו, א"כ צ"ל דכבודו היינו הבגדים, ותחת בגדיהם נשרפו, דהיינו גופם. אבל אם תחת היינו כמו "במקום", כמו ישלם שור תחת השור, א"כ י"ל דכבודו היינו גופו ממש.

(יא) פרעה שחירף בעצמו נפרע הקב"ה ממנו בעצמו, וכו'- פרש"י, דפרעה חירף בעצמו, שלא הי' בזיון כ"כ, ולכן נפרע הקב"ה ממנו

דקונה הכלים במסירת נפשו. אבל כאן, הא לא עמדו במלחמה כלל, ולא מסרו נפשם, וא"כ שפיר ה' הנביא צריך לחדש להם, דמ"מ השלל מותר להם. **וע"ע במהרש"א**, דמשמע דפי' באו"א, דהנביא בא לומר להם, דאע"פ שבטלו ממלאכתם ע"י שהיו עוסקין בתורה, ולא ה' להם מזונותיהן בריוח, מ"מ ימציא הקב"ה להם מזונות בריוח ע"י שלל סנחריב.

(ט) **אמרו לו לבזוז או לחלוק** - פי' המהרש"א על פי דרכו, דשאלתם ה', אם לבזוז בעלמא, דאסיפת השלל גרידא אין בה ביטול תורה, או דלמא גם לחלוק, שיש בו בחלוקה ביטול תורה, ואמר להם לבזוז. ושוב שאלו לו דהא לכאור' הוי ממון של עשרת השבטים מעורב בו, ויהי' ביטול תורה ע"י שיהיו צריכין להשיב האבידות לבעליהן, והשיב להם שכבר טיהר בידם של העכו"ם ע"י יאוש בעלים, וא"כ אין צריכים להשיב כלום.

(כ) **והלא ממון עשרת השבטים מעורב בו** - הק' הערוך לנר, למה לא הק' לו כן אלא לאחר שאמר להם לבזוז ולא לחלוק. ות' דודאי רוב הממון לא ה' מעשרת השבטים, וא"כ, אם אמר להם לחלוק, דאז יהיו צריכים לאסוף כל השלל יחד אל מקום א', ומשם יטול כ"א חלקו, א"כ שפיר י"ל דכל דפריש מרובא פריש. אבל כיון דאמר להם לבזוז, א"כ הרי כ"א נוטל מהגזלנים עצמן, וזה חשיב קבוע, וכמחצה על מחצה דמי. וע"ש עוד מש"כ ליישב באו"א.

(כא) **כמשק גבים שוקק בו, מה גבים הללו וכו'** - ק', הא יש כאן יאוש ושינוי רשות, ומה חששו ישראל בזה שהיו צריכין קרא ע"ז. ות' **הפתח עינים**, דכיון דעשרת השבטים היו עובדי ע"ז, וא"כ י"ל דבתוך השלל ע"ז של ישראל, וקיי"ל דע"ז של ישראל אין בה ביטול, חששו לזה. ולכן אמר להם דנטהר ממון של ישראל מיד עכו"ם, אפי' מטומאת ע"ז, וזהו באמת חידוש.

(כב) **כיון שנפל ביד עכו"ם מיד טיהר** - כ' **הבאר שבע** שיש להביא רא' מכאן למה שפסק **המרדכי בב"ק (ס')**, דעכו"ם שאנס מטלטלין

(טו) **יבא סנחריב וסיעתו ויעשה אבוס לחזקיו ולסיעתו** - פרש"י, שיהיו כולם פגרים, ויאכילו סוסייהם ובהמתם בתוך עצמות הפגרים כעין אבוס. וע' **בספר יהושע** (חלק פסקים וכתבים, אות רפד), שהביא מה שפסק **הרשב"א**, דמתי עכו"ם אסורים בהנאה, והק' עליו מסוגיין, דמבואר דעצמות הפגרים מותרים בהנאה. וכ' דדוחק לומר דעל עצמות הבהמות קאי, דלא כתי' כלל שמתו הבהמות, וכ' שיש לדחוק וליישב. ובספר **יחל ישראל** (להגרי"מ לאו שליט"א, סי' ע"ב, ד"ה ובשור"ת) כ' ליישב, דכאן לא נאמר דהסוסים והבהמות אכלו את העצמות, וגם הרי אין סוסים וחמורים אוכלים עצמות. אלא שהואיל והסוסים והבהמות אכלו את מאכלם שלהם שה' מפוזר בין עצמות הפגרים, ממילא היו העצמות דומים לאבוס, אבל לא כתוב כאן שהיתה הנאה כלשהו מהעצמות עצמן.

(טז) **מדן ועד באר שבע ולא מצאו ע"ה, מגבת ועד אנטיפרס ולא מצאו תינוק ותינוקת, וכו'** - כ' **המרגליות הים** (י"ז) דבדיוק נקטו שע"ה לא מצאו מדן ועד באר שבע, כלומר, בכל מלכות יהודה וישראל, אבל בקיאים בהלכות טומאה וטהרה היו רק ביהודה, מגבת ועד אנטיפרס.

(יז) **ולא מצאו תינוק ותינוקת איש ואשה שלא היו בקיאים בהלכות טומאה וטהרה** - ע' **בספר חסידים** (שיג), שכ' להביא רא' מכאן דאע"ג דאמרי' שהמלמד תורה לאש כאילו מלמדה תיפלות, זהו דוקא בעומק תלמוד וטעמי המצוות וסודי התורה, אבל הלכות מצות ילמד לה, שאם לא תדע הל' שבת, איך תשמר שבת, וכן בכל מצוות, וכמו דחזי' אצל חזקי', דהכל היו בקיאים בהל' טומאה וטהרה, אף הנשים.

(יח) **אספו שללכם** - כ' **המרגליות הים** (כ') דמה שהוצרך הנביא להתיר להם הפעם לאסוף השלל, אחרי שכבר התירה התורה ואכלת את כלל אויביך, י"ל דהיינו משום דשאני מלחמה זו מכל המלחמות. דהיינו, דבשאר מלחמות, י"ל דקנו השלל משום מסירת נפשם במלחמה, ועל דרך בא במחתרת

מישראל, ובא ישראל אחר וקנאם מעכו"ם
אנס, שיכול לעכבן ולומר זכיתי בהן (וע'
לעיל מפתח עינים דס"ל דדין זה פשוט ואי"צ
קרא). וע"ע ביד רמה דכ' דדוקא דומיא
דהכא דודאי יש בה יאוש בעלים, אבל גוי
שגזל ממונא דישראל, כל כמה דלא אייאש
בעלים, גזל מעליא הוא.

(כג) **עשר מסעות נסע אותו רשע באותו היום- הק'**
היד רמה, איך שייך לומר שהיו י' מסעות
באותו יום, הא כתי' גם גבע מלון, וזה משמע
שלן שם סנחריב בלילה. ותי' א' דהיום
מתחיל בלילה, ולכן חלק של הלילה היו
בגבע, וזה הי' חלק מאותו יום. ב' האי מלון
לנו לא כלפי סנחריב קאמר, אלא כלפי
ישראל קאמר, כלומר, עברו גבע שהי' מלון
לנו.

(כד) **מהא לא תסתפי, אלא איסתפי מנבוכדנצר**
הרשע וכי' - כ' הבן יהוידע, דהא דהוצרך
לפרש להם עתה בענין סנחריב הא
דנבוכדנצר, היינו משום דנ"נ הי' אחד מן
העשרה שנשארו אצל סנחריב, שהשאירו
המלאך בנס שלא הרגו עם ההרוגים, ונמצא
מעשה הוכן נ"נ בעבורם.